

CONSUMER**PRO**

BOOSTING PROFESSIONALS
IN CONSUMER PROTECTION

Tarbijate esindushagid

Teoreetiline taustadokument

2022- 2023

Collective Redress - Estonia
March 2023 - version 1

Teoreetilise taustadokumendi sissejuhatus	3
1. SISSEJUHATUS: MÕISTED JA esindushagide LÜHIKE AJALUGU	4
1.1. Mõiste.....	4
1.2. Esindushagide lühike ajalugu	5
1.3. Kuidas mõjutab ELi esindushagide direktiiv olemasolevaid riiklikke kollektiivseid õiguskaitsemehhanisme?	7
1.4. Kollektiivsete õiguskaitsevahendite koht ELi tarbijaõiguse jõustamise vahendite hulgas	8
2. Miks kollektiivne õiguskaitse on oluline	9
2.1. Tarbijatele	9
2.2. Kohtunikele ja kohtusüsteemile	9
2.3. Kauplejatele	10
3. Kollektiivne õiguskaitse: millistes sektorites, millist liiki kahju ja millist õiguskaitsevahendit kasutatakse	10
3.1. Reguleerimisala	10
3.2. Kahju ja olemasolevad õiguskaitsevahendid	12
3.3. Kuhu esitada esindushagi?	13
4. Õigusvõime: kes võib algatada esindushagi menetlust?	14
4.1. Euroopa mudel, mis põhineb esindusüksustel	14
4.2. Mis on "esindusüksus" ja kes võib seda staatust taotleda?	15
4.3. Kodumaiste ja piiriüleste esindushagide esitamiseks kvalifitseeruvad üksused	15
4.4. Kvalifitseeritud üksuseks saamine	16
4.5. Millised on kvalifitseeritud üksuseks määramise tagajärjed?	18
4.6. Kas teave määratud kvalifitseeritud üksuste kohta on avalik?.....	19
4.7. Kas kvalifitseeritud üksusi jälgitakse? Kas nad võivad oma staatuse kaotada?.....	19
5. Kollektiivse õiguskaitse poolt puudutatud tarbijarühmad: millal ja kuidas nad moodustuvad?	20
5.1 Tarbijarühmad, kelle nimel hagi esitatakse	20
5.2. Opt-in ja opt-out.....	20
5. 2 Miks on see oluline?	21
5.3. Kes otsustab opt-in ja opt-out vahel?	21
5.4. Millal peab tarbija nõustuma või loobuma?	23
6. Üksiktarbijate teavitamine kollektiivse hüvitamise käigus.....	24

6.1. Kes peaks tarbijaid teavitama ja millal?	24
6.2. Kuidas tuleks tarbijaid teavitada kollektiivsetest õiguskaitsevahenditest?.....	25
7. Kollektiivsete õiguskaitsevahendite lubatavus	26
7.1. Miks kollektiivse hüvitamise hagide lubatavuse nõuded?.....	26
7.2. Millised võivad olla nõuded, et esindushagisid saaks menetleda?.....	26
7.3. Kes vastutab lubatavusnõuete läbivaatamise eest?	27
8. Representatiivsete meetmete rahastamine	28
9. Rahumeelsed lahendused ja kollektiivsed kompromissid	29
9.1. Eelnevad konsultatsioonid sõbralike lahenduste leidmiseks.....	29
9.2. Hüvitusnõuded ja nende kontrollimine	30
10. Lõplike otsuste ja tasumata summade täitmine.....	31
11. Piiriüleste esindushagide esitamine	32
11.1. Kvalifitseeritud üksused, kes esitavad esindushagi	32
11.2. Esindushagi suhtes kohaldatavad rahvusvahelise eraõiguse reeglid	32
12. Täiendavad allikad ja viited.....	34

See materjal on koostatud projekti [Consumer PRO](#) projekti raames, mis on Euroopa Komisjoni algatus Euroopa Tarbijakaitseprogrammi raames. Euroopa Komisjoni toetus ei tähenda, et ta toetaks selle sisu heakskiitmist, dokument kajastab ainult autorite seisukohti. Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

TEOREETILISE TAUSTADOKUMENDI SISSEJUHATUS

Hea lugeja,

See teoreetiline taustadokument on osa koolitusvahenditest, mis on välja töötatud Consumer Pro jaoks, mis on ELi algatus, mille eesmärk on anda tarbijaorganisatsioonidele ja teistele tarbijapoliitikas osalejatele paremad vahendid tarbijate kaitsmiseks oma riigis.

Käesoleva dokumendi eesmärk on anda teile ja teie meeskondadele kasulikku ja asjakohast teavet digitaalsete õiguste kohta. Dokumendi on koostanud BEUCi kollektiivse hüvitamise poliitikaekspertid Euroopa vaatenurgast, et anda teile võtmeteadmised selleks, et:

- kiiresti koolitada oma praktikute meeskondi,
- leida hõlpsasti asjakohast teavet,
- võimaldada oma töötajatel paremini teavitada tarbijaid nende õigustest ja,
- tõsta oma riigi ministriumide ja ametiasutuste teadlikkust kollektiivsetest hüvitistest.

Käesolev teoreetiline taustadokument on osa koolitusmaterjalide sarjast, mida on kavas kohandada vastavalt riiklikele eripäradele, kui need on olemas. Täiendavad teoreetilised taustadokumendid, mis on kättesaadavad taotluse korral või [internetis](#), digitaalsete õiguste ja üldise tarbijaõiguse teemadel nii inglise keeles kui ka paljudes teistes Euroopa keeltes.

Consumer PRO-st

Consumer PRO on Euroopa Komisjoni algatus Euroopa tarbijakaitseprogrammi raames, mida rakendab Euroopa tarbijakaitseorganisatsioon BEUC. Selle eesmärk on suurendada Euroopa tarbijaorganisatsioonide ja teiste tarbijapoliitikas osalejate suutlikkust mitteformaalse hariduse kaudu. Projekt hõlmab ELi liikmesriike, Islandit ja Norrat.

Lisateabe saamiseks palun kirjutage aadressil Info@consumer-pro.eu.

1. SISSEJUHATUS: MÕISTED JA ESINDUSHAGIDE LÜHIKE AJALUGU

1.1. Mõiste

- **Mida tähendab mõiste "esindushagi"?**

Esindushagi on üldmõiste, mis viitab igat liiki menetlusmehhanismidele, mis võimaldavad üksikisikute rühmadel tegutseda ühiselt, et taotleda ebaseadusliku tegevuse lõpetamist ja/või õiguskaitsevahendite rakendamist, sealhulgas hüvitist kollektiivselt kantud kahju eest. Alates 2010. aastatest on ELi poliitikakujundajad eelistanud terminit "esindushagi" USA-kesksele mõistele klassihagi ("*class action*"). Eesmärk oli selgelt eristada Euroopa lähenemisviisi USA mudelist, kuna viimane on sageli negatiivse kuvandiga ja kannatab halva maine all.

Ameerika Ühendriikide klassihagi: kas tõesti "Frankensteini koletis"?

Ameerika Ühendriikide klassihagi on mõnikord kirjeldatud kui "Frankensteini koletist", mis tooks kaasa kuritarvitusi, näiteks väljapressimist ja alusetuid kohtuvaidlusi, ning seaks turud ja majanduse ohtu. Tegelikult on USA klassihagi liialdused siiski piiratud. Nagu üks ameerika teadlane rõhutas, "suur osa vaidlusest on olnud väga emotsionaalsed ja üksikjuhtumid on aastate jooksul moonundunud kosmilisteks anekdootideks "*.

Euroopa Komisjon rõhutas 2008. aastal, et probleemi põhjus ei pruugi peituda klassihagides kui sellistes, vaid pigem "mürgises kokteilis", milles segunevad klassihagid, karistuslikud kahjuhüvitised, advokaatide tulemustasud ja USA menetlusõigusele omane *discovery*-menetlus.

- **"Esindushagi", "grupihagi", "kollektiivhagi" jm terminoloogia**

Direktiivis (EL) 2020/1828 (edaspidi "esindushagide direktiiv²" või "RAD") kasutatakse mõistet "esindushagi" selle kollektiivse õiguskaitse liigi kohta, mis direktiivi kohaselt peab olema kättesaadav kõikides ELi liikmesriikides. Direktiivi kohaselt on esindushagi üks menetlusmehhanismidest kollektiivse hüvitise saamiseks. See viitab olukorrale, kus üks või mitu "kvalifitseeritud üksust" esitab tarbijate nimel kohtusse või haldusasutusse nõude tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks, et taotleda ettekirjutust, õiguskaitsevahendit või mõlemat.

*A.H. MILLER, 'Of Frankenstein Monsters and Shining Knights: Myths, Reality and the Class Action Problem', (92) *Harvard Law Review*, 1979, n°3, lk 664-694

² The Representative Action Directive.

Riiklikul tasandil on märkimisväärne, et kollektiivse hüvitamise mehhanismidel võivad olla erinevad nimetused, sealhulgas näiteks "grupihagi" (Prantsusmaal), "kollektiivne hagi" (Belgias) või "populaarhagi" (Portugalis).

1.2. Esindushagide lühike ajalugu

- ***Esindushagide ülemaailmne levik***

Vastupidiselt levinud arvamusele ei ole kollektiivse hüvitamise mehhanismid hiljutised ega pärine Ameerika Ühendriikidest. Kollektiivsete õiguskaitsemehhanismide varaseid vorme võib täheldada juba keskaegsest Inglismaast ning need võimaldasid juba talupoegade või kogukonda kuuluvate inimeste rühmadel tegutseda kollektiivselt oma õiguste kaitsmiseks. Tänapäevased kollektiivse hüvitamise vormid kujunesid välja 1960. aastatel Ameerika Ühendriikides ja seejärel mitmes üldise õiguse jurisdiktsioonis (nt Austraalias ja Kanadas 1990. aastatel). Lõpuks jõudsid mitmed kollektiivse õiguskaitse lained 2000. aastate alguses, 2010. ja 2020. aastatel ka Euroopasse.

Põhjused, mis seletavad kollektiivse õiguskaitse levikut, on mitmekülgsed, keerulised ja sageli siseriiklikest kaalutlustest kujundatud. Mõnes riigis on kollektiivse hüvitamise mehhanismide kasutuselevõtmist soodustanud kohtud ise ning selle ajendiks on olnud soov lahendada massinõudeid efektiivsel viisil ja leida praktilisi lahendusi keeruliste juhtumite lahendamiseks, mis võivad hõlmata sadu hagejaid. Teistes riikides on kollektiivse hüvitamise mehhanismide vastuvõtmine olnud tingitud massiliste kahjunõuete üha suurenevast arvust ja asjaolust, et sageli puudusid endiselt vahendid kannatanute hüvitamiseks.

- ***Euroopa Liidu tasandil***

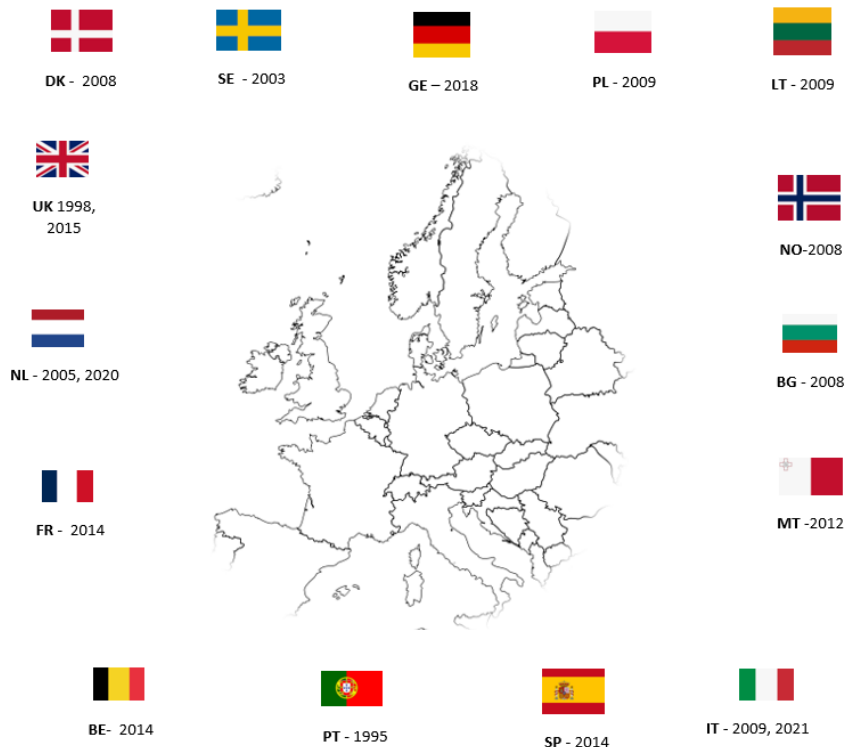
Euroopa tasandil on tee kollektiivse hüvitamise suunas olnud pikk ja käänuline. Euroopa poliitikakujundajad on püüdnud leida tasakaalu ühelt poolt vajaduse vahel tagada kõigile kahjustatud isikutele õiguskaitse kättesaadavus massilise kahju korral ja teiselt poolt valmisoleku vahel rakendada piisavaid kaitsemeetmeid, et vältida kuritarvituslikke kohtuvaidlusi. 2013. aastal võttis Euroopa Komisjon vastu soovitusel, milles sätestatakse üksteist mittesiduvat põhimõtet kollektiivse hüvitamise kohta. Soovitusel eesmärk oli käivitada teatav õigusloome riiklikul tasandil ja suunata liikmesriike kollektiivse hüvitamise mehhanismide rakendamisel oma riiklikus õigussüsteemis. 2018. aasta jaanuaris avaldas Euroopa Komisjon aruande, milles hinnati 2013. aasta soovitusel mõju liikmesriikide tasandil. Muu hulgas toodi aruandes esile kollektiivse hüvitamise mehhanismide püsiv mitmekesisus kogu ELis. Samuti märkis Euroopa Komisjon, et mitmes riigis ei ole kollektiivse hüvitamise mehhanismid endiselt kättesaadavad. Samal ajal tabas Euroopat *Dieselgate* (kus teatavad autotootjad paigaldasid oma autodesse tehnoloogia, et petta heitgaaside teste). Kui USA

tarbijad said hüvitist vaid mõne kuu jooksul, siis enamik ELi tarbijaid jäid tühjade kätega, mida Euroopas tajuti endise ELi õigusküsimuste voliniku Vera Jourova sõnade kohaselt "külma dušina". *Dieseltgate* tõi lõpuks esile, et enamikus Euroopa riikides puuduvad vahendid, mis tagaksid tarbijatele massilise kahju tekkimise korral hüvitise.

Sellea seoses käivitas Euroopa Komisjon 2018. aasta aprillis paketi "Uus kokkulepe tarbijate jaoks". See seadusandlik pakett hõlmas kahte direktiivi. Üks neist oli ettepanek võtta vastu direktiiv tarbijate ühishuvide kaitseks esitatavate esindusmeetmete kohta, mille eesmärk oli tugineda olemasolevale "hagide direktiivile" ([direktiiv 2009/22/EÜ](#)) ja seda ajakohastada. 25. novembril 2020 võttis EL lõpuks vastu [direktiivi 2020/1828](#), mis [käsitleb tarbijate ühishuvide kaitseks esitatavaid esinduskohustusi](#). Liikmesriikidel on kuni detsembrini 2022 aega selle ülevõtmiseks oma riiklikesse süsteemidesse. Seejärel hakkavad eeskirjad kehtima alates 2023. aasta juunist.

- **Liikmesriikide tasandil**

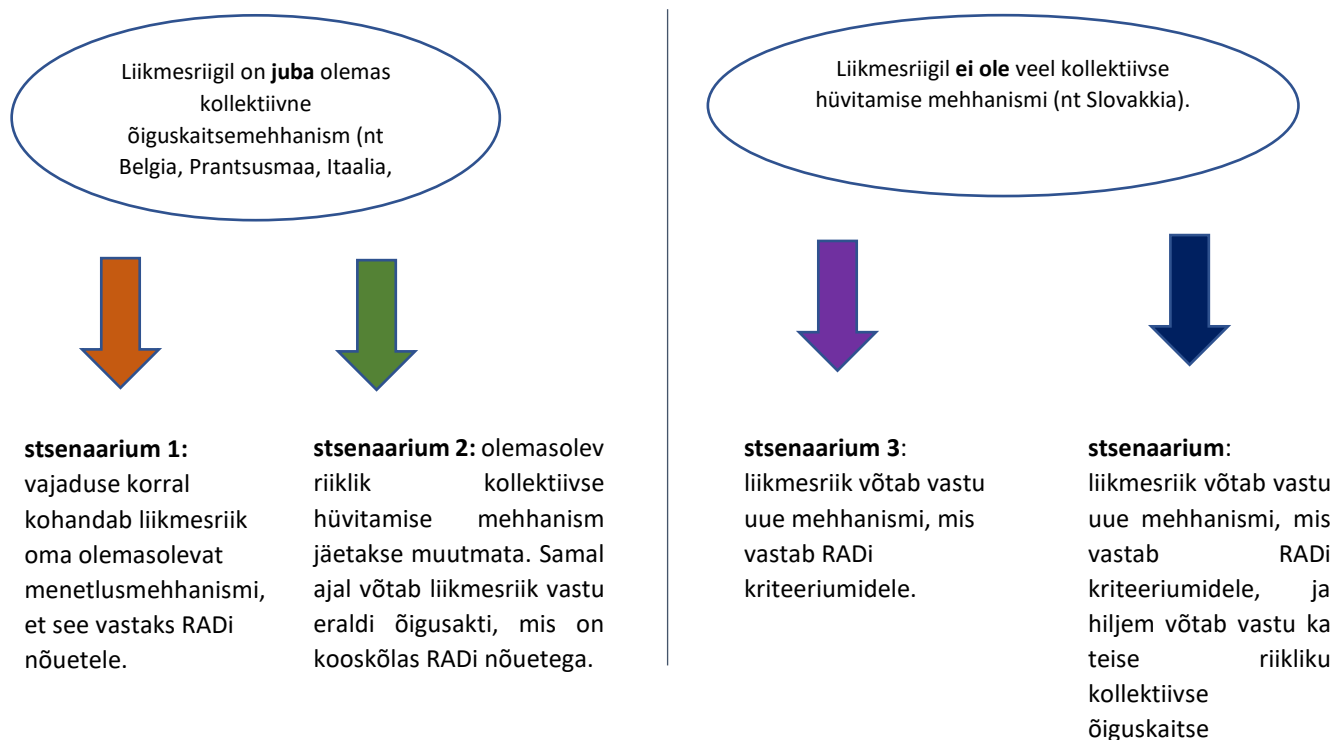
Paralleelselt on paljud liikmesriigid alates 1990-2000-ndatest aastatest - nagu on näidatud allpool esitatud kaardil - kehtestanud ka kollektiivse hüvitamise mehhanismid riiklikul tasandil. Need mehhanismid erinevad oluliselt oma menetlusliku ülesehituse ja reguleerimisala poolest.

1.3. Kuidas mõjutab ELi esindushagide direktiiv olemasolevaid riiklikke kollektiivseid õiguskaitsemehhanisme?

Esinduslike hagide direktiivi eesmärk on tagada, et kõikides liikmesriikides oleks vähemalt üks esinduslike hagide mehhanism, mis võimaldaks võtta ettekirjutus- ja õiguskaitsevahendeid. Direktiivi eesmärk ei ole asendada ega kõrvaldada olemasolevaid riiklikke mehhanisme. Direktiivi ülevõtmisel oma siseriiklikesse süsteemidesse on liikmesriikidel võimalus kohandada oma olemasolevaid mehhanisme, et tagada nende vastavus direktiivi nõuetele, või nad võivad otsustada luua olemasoleva(te) mehhanismi(de) kõrvale uue menetlusmehhanismi. Lisaks sellele võivad liikmesriigid, kellel puudub kollektiivse hüvitamise mehhanism, tulevikus näha ette siseriikliku kollektiivse hüvitamise mehhanismi lisaks esindusmeetmete direktiivi ülevõtmise mehhanismile, kui nad peavad seda vajalikuks.

Lõppkokkuvõttes **peaks vähemalt üks siseriiklik menetlusmehhanism esindusmeetmete jaoks vastama direktiivi nõuetele**. Kvalifitseeritud üksused saavad valida olemasolevate (direktiivis sätestatud või juba olemasolevate) võimaluste vahel, et kaitsta tarbijate kollektiivseid huve.

1.4. Kollektiivsete õiguskaitsevahendite koht ELi tarbijaõiguse jõustamise vahendite hulgas

Kollektiivne õiguskaitse on üks vahend tarbijaõiguse jõustamise tööriistakastis, mis hõlmab *muu hulgas* ka ametiasutuste poolset avalikku jõustamist, tarbijate kohtuvälist/alternatiivset vaidluste lahendamist (ADR/ODR) ja muid kohtumenetlusi. Mõnes liikmesriigis võivad eri vahendid olla omavahel seotud. Näiteks Belgias ja Taanis on mõnedel tarbijaombudsmanidel õigus esitada tarbijate nimel kohtusse kollektiivseid hagisid.

EL JÕUSTAMISE TÖÖRIISTAKAST			
Jõustamise tüüp	Avalikõiguslik täitmine	Eraõiguslik täitmine	Kohtuväline/alternatiivne vaidluste lahendamine
Õigusaktid	Määrus 2017/2394 (CPC määrus)	Direktiiv 2020/1828 (esindusmeetmed tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks) Direktiiv 2009/22 (ettekirjutuse direktiiv - asendatakse RADiga juunis 2023). Määrus 861/2007 (Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus) Määrus 1896/2006 (Euroopa maksekäsk)	Direktiiv 2013/11 (tarbijavaidluste kohtuvälise lahendamise direktiiv) Määrus 524/2013 (ODR määrus)
Peamised osalejad	Riiklikud täitevasutused	Õigustatud üksused (näiteks tarbijaorganisatsioonid või avalikõiguslikud asutused jne), kes esitavad hagisid. Kohtud või haldusasutused, kes vastutavad ettekirjutuste või esinduslike hagide menetlemise eest.	Ombudsman ja/või erinevad ADR üksused

2. MIKS KOLLEKTIIVNE ÕIGUSKAITSE ON OLULINE

2.1. TARBIJATELE

Uuringud on näidanud, et tarbijad otsustavad tavaliselt mitte kasutada õiguslikke meetmeid, kui nad usuvad, et see võtab liiga kaua aega (41%)³, kui asjaomased summad on liiga väikesed (35%), kui kaebuse esitamine ei vii rahuldava lahenduseni (34%) või kui nad ei tea, kuhu ja kuidas oma kaebusega pöörduda (20,1%). Paljud tarbijad pelgavad ka nõuete esitamist rahvusvaheliste ettevõtete vastu, mida paljud peavad algusest peale kaotatud või tasakaalustamata võitlusteks. Lihtsamalt öeldes ei pruugi tarbijatel paljudel juhtudel olla piisavaid stiimuleid oma õiguse kaitsmiseks, kuna nad eeldavad, et kohtuvaidluse tulemus on liiga ressursimahukas ja/või aeganõudev ning lõppkokkuvõttes ei ole see vaeva väärt. Selline olukord on eriti problemaatiline juhtudel, kui kõigi asjaomaste tarbijate kogukahju on märkimisväärne, kuid iga tarbija kannatab individuaalselt vaid väikest kahju. Sellistes olukordades ei ole keegi huvitatud hagi esitamisest, mis võimaldab mõnel kauplejal saada olulist ebaseaduslikku kasumit. Seega hõlbustavad kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid tarbijate juurdepääsu õiguskaitsele, võimaldavad neil koondada teavet ja hõlbustavad mastaabisäästu, aidates samal ajal kaasa ettevõtjate võrdsete võimaluste loomisele.

2.2. KOHTUNIKELE JA KOHTUSÜSTEEMILE

Massiliste kahjude korral võib paljude sarnaste individuaalsete nõuete mitmekordistumine ohustada kogu kohtusüsteemi toimimist. Näiteks Saksamaal koondas Deutsche Telekom juhtum üle 15 000 individuaalse hageja ja enam kui 700 advokaadi ning koormas Frankfurdi kohut. Ameerika Ühendriikides arvutas üks 1970. aastatel ühishagi menetlemisega tegelev kohtunik, et kõigi menetluses olevate kohtuasjade eraldi ja individuaalselt lahendamine nõuaks ligikaudu 182 aastat tema tööajast. Sarnaste kohtuasjade käsitlemisega seotud kahjulikud tagajärjed keskenduvad üldiselt kohtute ülekoormusele ning inim-, materiaalsete ja rahaliste ressursside raiskamisele niigi kitsastes eelarvetes.

(...) "Vaja on vähe matemaatilisi arvutusi, et teha kindlaks, et kui iga üle 1100 kohtuasja arutatakse eraldi 38 kohtupäeva jooksul, siis saaks märkimisväärne osa selle riigi ringkonna kohtunikest aasta jooksul mitte midagi muud teha kui Bendectini kohtuasju menetleda".

Kohtunik C.B. RUBIN, kohtuasjas In Re Richardson-Merrell, Inc., 624 F, Supp.1212, 17. september 1985.

³ vt näiteks "Consumers' Attitudes towards cross-border trade and consumer protection" (Tarbijate suhtumine piiriülelisesse kaubandusse ja tarbijakaitsesse), 2018.

2.3. KAUPLEJATELE

Vastupidiselt üldlevinud arvamusele võivad kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid olla kasulikud ka kostjaks olevate ettevõtjate jaoks, kuna nad väldivad individuaalsete nõuete mitmekordistumist ja võimaldavad ettevõtjatel selgitada või lahendada vaidlusaluseid olukordi. Selline nõuete koondamine võib olla kasulik ja aidata neil täita eelkõige äriühinguõigusega kehtestatud õiguslikke kohustusi (näiteks aktsionäridele teabe esitamine) või vältida täiendavaid kooskõlastamiskulusid.

Massinõude kollektiivne lahendamine Madalmaades: vahend, mis vastab kauplejate vajadustele

2005. aastal võtsid Madalmaad *dietüülstilbesterooli* (DES) juhtumi praktilise ja kiireloomulise lahendusena vastu massinõudeid käsitleva kollektiivse kokkuleppe eeskirjad. Pärast 1992. aasta otsust, millega Madalmaade ülemkohus tunnistas mõned ravimiettevõtted solidaarselt vastutavaks, pidid kõik üksikud hagejad hüvitise saamiseks individuaalselt esinema. Samal ajal pidid ettevõtjad tegelema tuhandete individuaalsete nõuetega. Selline olukord ajendas justiitsministeeriumi ja tööstusharu nõudma uue menetlusvahendi rakendamist, mis ühendab õigluse ja tõhususe. Nn WCAM-menetlus ("*Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade*") võimaldas seega kõigil hagejatel ja kostjatel lahendada kõik menetluses olevad nõuded ükskord ja lõplikult.

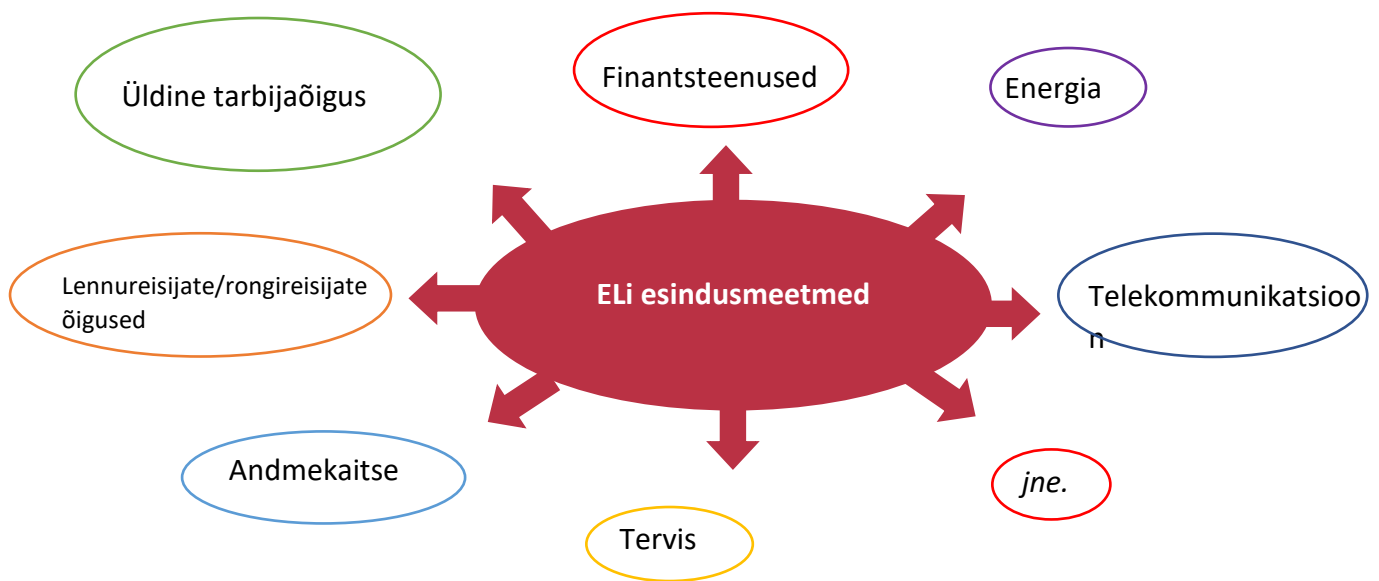
3. KOLLEKTIIVNE ÕIGUSKAITSE: MILLISTES SEKTORITES, MILLIST LIIKI KAHJU JA MILLIST ÕIGUSKAITSEVAHENDIT KASUTATAKSE

3.1. Reguleerimisala

- **Esindushagide direktiiv**

ELi esindushagide direktiivi kohaldamisala hõlmab ettevõtjate ja tarbijate vahelisi suhteid, mis on reguleeritud direktiivi I lisas loetletud liidu õigusega (*artikkel 2 RAD*). Liikmesriigid võivad soovi korral kohaldada direktiivi ülevõtmiseks vastuvõetud mehhanismi ka muude rühmade kui tarbijate, sealhulgas ettevõtjate õiguste kaitsele.

Esindushagid ei piirdu üldise tarbijaõigusega, vaid neid võib algselt algatada eeskirjade rikkumise korral paljudes sektorites, sealhulgas näiteks finantsteenuste, andmekaitse, reisi- ja turisminduse, energeetika või telekommunikatsiooni valdkonnas, kui tarbijate õigused on kaalul. Seega ei ole oluline, kas tarbijaid nimetatakse "reisijateks", "kasutajateks", "jaeinvestoriteks", "jaeklientideks", "andmesubjektideks" või muudeks. Kõik direktiiviga hõlmatud õigusaktid on loetletud 1. lisas.

Tuleb märkida, et sõltuvalt 1. lisa loetletud õigusaktidest **ei kuulu kõik asjaomaste õigusaktide sätted direktiivi reguleerimisalasse**. Direktiivi kohaldatakse ainult nende sätete suhtes, mis on tarbijate huvide kaitse seisukohast olulised. Iga 1. lisa loetletud õigusakti puhul on oluline kontrollida, millised sätted kuuluvad direktiivi reguleerimisalasse.

Näide: Vastavalt RADi 1. lisale...

- **Kõik** direktiivi 2005/29 sätted on hõlmatud RADiga.
- **Ainult osa** direktiivi 2001/83 sätteid (nimelt selle artiklid 86-90, 98 ja 100) on hõlmatud RADiga.

- ***Kollektiivne õiguskaitse liikmesriikide tasandil***

Liikmesriikide tasandil võivad kollektiivsed õiguskaitsevahendid olla kättesaadavad horisontaalselt või ainult mõnes sektoris. Näiteks Prantsusmaal on kollektiivne õiguskaitse võimalik tarbijakaitse, konkurentsi, tervishoiu, diskrimineerimise ja keskkonnaküsimuste valdkonnas, samas kui Belgias saab kollektiivselt esitada vaid tarbijakaebusi.

3.2. Kahju ja olemasolevad õiguskaitsevahendid

Esindushagide direktiivi kohaselt võib esitada esindushagisid nii ettekirjutuste ja/või heastamismeetmete võtmiseks.

- **Täitmisele pööratavaid meetmeid** võib taotleda sõltumata sellest, kas üksikud tarbijad kannatavad tegelikku kahju. Seejuures ei ole oluline, kas kaupleja on toiminud tahtlikult või hooletuse tõttu. Ettekirjutusmeetmega võib näiteks nõuda, et kaupleja kõrvaldaks ebaõiglased tingimused, esitaks puuduva teabe või avalikustaks kohtu või haldusasutuse otsuse. Üksikul tarbijal, kellele on suunatud tegevus, mille suhtes kohaldatakse ettekirjutusmeetet, on vabadus esitada individuaalseid hagisid heastamismeetmete kasutusele võtmiseks.
- **Õiguskaitsevahendeid** võib taotleda hüvitise, parandamise, asendamise, hinnaalandamise, makstud hinna tagasimaksmise või lepingu lõpetamise vormis, vastavalt vajadusele ja vastavalt liidu või siseriiklikule õigusele, sõltuvalt iga juhtumi asjaoludest.

Märkimisväärne on ka see, et esindushagide direktiiv ei hõlma mitte ainult käimasolevaid rikkumisi, vaid ka neid, mis on lõppenud enne esindushagi menetluse algatamist või lõpetamist (vastavalt siseriikliku õiguse kohastele aegumistähtaegadele). Oluline on, et esindushagi algatamine ettekirjutus- või heastamismeetmete võtmiseks katkestab asjakohastel tingimustel asjaomaste tarbijate suhtes kohaldatavad aegumistähtajad.

Kas esindushagid on võimalikud igasuguse kahju, sealhulgas materiaalse ja immateriaalse kahju puhul?

Direktiiv ei sätesta, millist liiki kahju see hõlmab. Riiklikul tasandil on teatavad liikmesriigid piiranud esindushagide kasutamist teatava kahjuga. Näiteks Prantsusmaal võib tarbijakaitsealaseid esindushagisid kasutada ainult tarbijate kantud materiaalse kahju hüvitamiseks. Seevastu andmekaitse valdkonnas esitatud hagisid võib taotleda mittevaralise kahju hüvitamist.

Kas "karistusõiguslikud kahjuhüvitised" on võimalikud esindushagide kaudu?

Karistuslik kahju on rahasumma, mis määratakse lisaks kompenseeritavale kahjuhüvitisele. Nende eesmärk on kostja karistamine lubamatu käitumise eest. Kuigi karistuslikud hüvitised on Ameerika Ühendriikides üldtuntud, on need Euroopas endiselt väga piiratud. Vaid väga vähesed Euroopa riigid lubavad karistuslikku kahju hüvitamist (nt Ühendkuningriik, Iirimaa). Esindushagide direktiivis on sätestatud, et liikmesriikide tasandil tuleks "vältida karistusliku kahju hüvitamise määramist".

3.3. Kuhu esitada esindushagi?

Kollektiivse hüvitusnõude menetlemise eest vastutava kohtu või asutuse kindlaksmääramine tõstatab kaks küsimust: esiteks, millisele üksusele (kohtule või muule) tuleks hagi esitada? Teiseks, milline asutus on geograafiliselt pädev?

- ***Millisele üksusele tuleks esitada esindushagisi?***

Esindushagide direktiiv jätab liikmesriikide otsustada, kas esindushagi tuleks esitada kohtusse või haldusasutusse või mõlemasse, sõltuvalt asjaomasest õigusvaldkonnast või asjaomasest majandussektorist (*RAD artikli 7 lõige 1*).

Spetsiaalsed kohtud esindushagide jaoks?

Riiklikul tasandil on mõned liikmesriigid loonud erikohtud, mis tegelevad siseriiklike esindushagide menetlemisega. Eesmärk on arendada selles valdkonnas eriteadmisi ja -oskusi ning tagada, et kohtul oleks piisav personal ja vahendid masshagide käsitlemiseks.

Näiteks Belgias on Brüsseli kaubanduskohtul esimeses astmes ainupädevuses esindushagide ("*action collective*") menetlemiseks ja Brüsseli apellatsioonikohus on ainupädevuses edasikaebuste menetlemiseks.

- **Milline üksus on geograafiliselt pädev menetlema esindushagisid?**

Esindushagide direktiivis ei ole sätestatud konkreetseid eeskirju, et määrata kindlaks geograafiliselt pädev kohus või asutus. Seetõttu on eeskirjad liikmesriigiti erinevad. Mõned liikmesriigid võivad otsustada luua erikohtuid esindushagide menetlemiseks (vt eespool), samas kui teised võivad tugineda oma olemasolevatele tsiviilkohtumenetluse eeskirjadele, mis sageli võivad sätestada, et pädev on kohus, kus on kostjaks oleva ettevõtja alaline elukoht.

Geograafiliselt pädeva kohtu kindlaksmääramine: Prantsusmaa näide

Vastavalt Prantsuse tsiviilkohtumenetluse eeskirjadele on Prantsusmaal esindushagide ("*action de groupe*") menetlemiseks pädev see kohus, kus on kostjaks oleva ettevõtja asukoht. See tähendab näiteks, et kui ettevõtja asukoht on Marseille linnas, on geograafiliselt pädev kohus Marseille linnas asuv kohus. Sellest reeglist on siiski üks erand: Pariisi kohus on ainupädev, kui ettevõtja asub väljaspool Prantsusmaad või kui tema asukoht on teadmata.

Piiriüleste elementidega või piiriülese mõjuga esindushagide suhtes kohaldatakse ELi ja siseriiklikke rahvusvahelise eraõiguse eeskirju (vt allpool punkt 11).

4. ÕIGUSVÕIME: KES VÕIB ALGATADA ESINDUSHAGI MENETLUST?

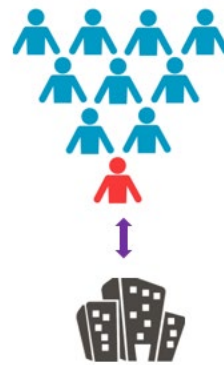
4.1. Euroopa mudel, mis põhineb esindusüksustel

Direktiiviga kehtestatud esindusmeetmed - ja enamik liikmesriikide tasandil juba olemasolevaid menetlusmehhanisme - järgivad sarnast mudelit, mis põhineb esindusüksustel. See viitab olukorrale, kus üksus (nt tarbijaorganisatsioon) algatab hagi esindatavate tarbijate rühma nimel, kes ise ei ole menetlusosalised. See lähenemisviis erineb USA mudelist, kus üks või mitu "nimelist hagejat", kes on samuti osa hagejate rühmast, peavad kohtuvaidlusi iseenda ja kogu rühma nimel.

Esindusüksusel põhinev mudel ELis

Nimetud hageja mudel Ameerika Ühendriikides

4.2. Mis on "esindusüksus" ja kes võib seda staatust taotleda?

Esindushagide direktiivi kohaselt tähendab „esindusüksus“ või "kvalifitseeritud üksus" mis tahes tarbijaid esindavat organisatsiooni või avalik-õiguslikku asutust, mille liikmesriik on määranud direktiivi kohaselt esindushagi menetluse algatamiseks pädevaks (sealhulgas tarbijaorganisatsioonid, mis esindavad liikmeid rohkem kui ühest liikmesriigist) (*artikli 3 lõige 4 ja RAD 4*).

Ad hoc organisatsioonid, mis on juriidilised isikud, mis on loodud konkreetse sündmuse (nt õnnetuse) järel ja mis võivad koondada selles konkreetses massilise kahju olukorras kannatanud isikuid, võib määrata kvalifitseeritud üksusteks siseriikliku esindusmeetme esitamiseks, kui liikmesriik näeb sellise võimaluse ette direktiivi ülevõtmise õigusaktides (*põhjendus 28 ja artikkel 28 lg 4 (6) RAD*). *Sihotstarbelisi* organisatsioone ei saa määrata piiriüleste esindushagide esitamiseks.

4.3. Kodumaiste ja piiriüleste esindushagide esitamiseks kvalifitseeruvad üksused

Esindushagide direktiivis tehakse vahet **piiriüleste** esindushagide esitamiseks määratud kvalifitseeritud üksuste ja **siseriiklike** esindushagide esitamiseks määratud üksuste vahel (*RAD artikli 3 lõiked 6 ja 7*).

Siseriiklik esindusmeede	Piiriülene esindustegevus
Kvalifitseeritud üksuse poolt esitatud esindushagi liikmesriigis, kus kvalifitseeritud üksus on määratud. <i>nt kvalifitseeritud üksus on määratud Hispaanias ja esitab hagi Hispaanias.</i>	Kvalifitseeritud üksuse poolt esitatud esindushagi liikmesriigis, mis erineb sellest, kus kvalifitseeritud üksus on määratud. <i>nt kvalifitseeritud üksus on määratud Slovakkias ja esitab hagi Leedus.</i>

Kui kvalifitseeritud üksus esitab esindushagi liikmesriigis, kus ta on määratud, tuleks seda esindushagi käsitada siseriikliku esindushagina isegi siis, kui see on esitatud teises liikmesriigis asuva ettevõtja vastu ja isegi siis, kui esindushagi raames on esindatud mitme liikmesriigi tarbijad. **Lõppkokkuvõttes peaks liikmesriik, kus esindushagi esitatakse, olema otsustav kriteerium, mille alusel määratakse kindlaks, millist liiki esindushagi esitatakse (põhjendus 23 RAD).**

4.4. Kvalifitseeritud üksuseks saamine

Liikmesriigid määravad kvalifitseeritud üksused nii siseriiklike kui ka piiriüleste meetmete jaoks (RAD artikli 4 lõiked 1 ja 2). Samas on esindushagide direktiivis sätestatud nõuded ainult piiriüleste esindushagie esitamiseks määratud kvalifitseeritud üksustele (RAD artikli 4 lõige 3).

Samal ajal võivad liikmesriigid vabalt kehtestada erinõuded siseriiklike esindushagisid esitavatele kvalifitseeritud üksustele, tingimusel et need nõuded on kooskõlas direktiivi eesmärkidega (RAD artikli 4 lõige 4).

Kvalifitseeritud üksuse STRUKTUURI suhtes kohaldatavad nõuded:

- Nad peavad olema juriidilised isikud, mis on asutatud vastavalt selle liikmesriigi siseriiklikule õigusele, kus nad on määratud (*artikli 4 lõike 3 punkt a RAD*).
- Nad peavad olema mittetulunduslikud (*artikli 4(3)c RAD*).

Kvalifitseeritud üksuse TEGEVUSE suhtes kohaldatavad nõuded:

- Nad peavad tõendama 12 kuud tegelikku avalikku tegevust tarbijakaitse valdkonnas enne nimetamise taotlemist (*artikli 4 lõike 3 punkt a RAD*).
- Nende seadusjärgsetel eesmärkidel peab olema õigustatud huvi kaitsta tarbijate huve (*RAD artikli 4 lõike 3 punkt b*).
- Nende suhtes ei saa algatada maksejõuetusmenetlust ega kuulutada neid maksejõuetuks (*RAD artikli 4 lõike 3 punkt d*).

Nõuded kvalifitseeritud üksuse SÕLTUMATUSE suhtes:

- Nad peavad olema sõltumatud ja neid ei tohi mõjutada muud isikud kui tarbijad (*RAD artikli 4 lõige 3 e*).
- Nad peavad kehtestama menetlused, et vältida huvide konflikti nende endi, tarbijate ja kolmandate isikute rahastajate huvide vahel (*RAD artikli 4 lõige 3 e*).

Kvalifitseeritud üksuse LÄBIPAISTVUSE suhtes kohaldatavad nõuded:

- Nad peavad avalikustama lihtsas ja arusaadavas keeles (eelkõige oma veebisaidil) teabe, mis näitab, et nad vastavad eespool loetletud kriteeriumidele, ning teabe oma rahastamisallikate, organisatsioonilise juhtimise, liikmeskonna struktuuri, põhikirjaliste eesmärkide ja tegevuse kohta (*artikli 4 lõike 3 punkt f RAD*).

Kontrollnimekiri, et saada kvalifitseeritud üksuseks SISERIIKLIKU esindushagi esitamiseks:

Loetelu nõuetest, mis on vajalikud selleks, et olla siseriikliku esindushagi esitamiseks kvalifitseeritud üksus, on **kehtestatud riiklikul tasandil**. Esindushagide direktiiv annab liikmesriikidele võimaluse kohaldada samu nõudeid, mida kohaldatakse piiriüleste esindusmeetmete võtmiseks kvalifitseeritud üksuste suhtes, või kehtestada teistsugused nõuded. Viimasel juhul peavad need nõuded siiski olema kooskõlas direktiivi eesmärkidega (*RAD artikli 4 lõige 4*).

Nõuded kvalifitseeritud üksustele, kes esitavad siseriiklikke esindushagisid		
vähem ranged kui need, mida kohaldatakse kvalifitseeritud üksuste suhtes, kes esitavad piiriüleseid esindushagisid.	Rangemad kui need, mida kohaldatakse piiriüleste esinduslike hagide esitamiseks kvalifitseeritud üksuste suhtes. <i>näiteks võivad liikmesriigid otsustada, et kvalifitseeritud üksustel peaks olema teatav arv sissemakse teinud liikmeid.</i>	Samad , mida kohaldatakse piiriüleste hagide esitamisel kvalifitseeritud üksuste suhtes (vt eespool).
		
Liikmesriikide kohustus tagada, et nõuded on jätkuvalt kooskõlas RADi eesmärkidega.		

4.5. Millised on kvalifitseeritud üksuseks määramise tagajärjed?

Vastavalt esindushagide direktiivis sätestatud vastastikuse tunnustamise põhimõttele tunnustatakse teistes liikmesriikides kvalifitseeritud üksusi, kes on eelnevalt määratud ühes liikmesriigis piiriüleste esindushagide esitamiseks, teistes liikmesriikides (*RAD artikkel 6*).

Menetluse ajal on kvalifitseeritud üksustel hageja poole õigused ja kohustused. Üksiktarbijad saavad kasu kvalifitseeritud üksuste esitatud hagidest, ilma et nad ise oleksid menetlusosalised (*RAD artikli 7 lõige 6*).

Kas tarbijad võivad sekkuda esindusmeetmete ajal?

Üksikud tarbijad, keda esindushagi puudutab, ei ole menetluse käigus hagejaks. Seetõttu ei saa üksiktarbijad sekkuda kvalifitseeritud üksuste poolt tehtud menetlusotsustesse ega taotleda menetluse käigus tõendeid. Liikmesriikidel on siiski vabadus anda neile üksiktarbijatele, keda esindushagi puudutab, teatavad õigused (näiteks võimalus kaevata lõplik otsus edasi ainult nende individuaalsete nõuete osas).

4.6. Kas teave määratud kvalifitseeritud üksuste kohta on avalik?

Liikmesriigid peavad koostama nimekirja kõigist kvalifitseeritud üksustest, kes on määratud piiriüleste esindushagide esitamiseks, ning lisama teabe nende nimede ja põhikirjaliste eesmärkide kohta. Nimekiri peab olema avalikult kättesaadav. Euroopa Komisjon koostab teabe kõigi liikmesriikide kohta ja teeb kõigi piiriüleste esindushagide esitamiseks määratud kvalifitseeritud üksuste nimekirja avalikult kättesaadavaks. Euroopa Komisjon ajakohastab nimekirja ka siis, kui liikmesriigid teatavad kvalifitseeritud üksuste kohta tehtud muudatustest (*RAD artikli 5 lõige 1*).

Samal ajal tagavad liikmesriigid, et teave siseriiklike esindushagide esitamiseks eelnevalt määratud kvalifitseeritud üksuste kohta tehakse samuti avalikult kättesaadavaks (*RAD artikli 5 lõige 2*).

4.7. Kas kvalifitseeritud üksusi jälgitakse? Kas nad võivad oma staatuse kaotada?

Liikmesriik või Euroopa Komisjon võib tõstatada küsimuse, kas kvalifitseeritud üksus, kellel on võimalik esitada piiriüleseid hageid, vastab direktiivis sätestatud kriteeriumidele. Sellisel juhul peab kvalifitseeritud üksuse määranud liikmesriik kahtlusi kontrollima. Liikmesriik võib määramise tühistada, kui kvalifitseeritud üksus ei vasta või enam ei vasta nõuetele. Lisaks peavad liikmesriigid vähemalt iga viie aasta järel hindama, kas kvalifitseeritud üksused vastavad jätkuvalt RAD artikli 4 lõikes 3 loetletud kriteeriumidele (*RAD artikli 5 lõiked 3 ja 4*).

Samal ajal võivad ka konkreetse esindushagi kostjaks olevad ettevõtjad esitada kohtule või haldusasutusele põhjendatud kahtlusi, kas piiriüleste hagide jaoks määratud kvalifitseeritud üksus vastab kriteeriumidele (*RAD artikli 5 lõige 3*).

5. KOLLEKTIIVSE ÕIGUSKAITSE POOLT PUUDUTATUD TARBIJARÜHMAD: MILLAL JA KUIDAS NAD MOODUSTUVAD?

5.1 Tarbijarühmad, kelle nimel hagi esitatakse

Kvalifitseeritud üksus peab otsustama, **millise tarbijarühma** suhtes ta esitab konkreetse esindushagi. **Esindushagide direktiiv võimaldab erinevaid konfiguratsioone.**

Võtame näiteks *Dieselgate*'i sarnase olukorra, kus asjaomased tarbijad asuvad paljudes eri riikides. Kvalifitseeritud üksuse jaoks on võimalikud erinevad võimalused:

- **Võimalik on üleeuroopaline esindushagi.** See tähendab, et tarbijaorganisatsioon, kui ta on määratud kvalifitseeritud üksuseks, saab esitada üheainsa hagi kõigi Euroopa tarbijate kaitseks, keda antud rikkumine puudutab. Seda niivõrd, kuivõrd ELi ja siseriiklikud rahvusvahelise eraõiguse eeskirjad seda võimaldavad (vt allpool punkt 11).
- Alternatiivselt **võib sama organisatsioon otsustada** sama rikkumise korral erinevatel strateegilistel põhjustel **esindada esindushagiga ainult ühe liikmesriigi või kahe liikmesriigi tarbijaid.**
- Alternatiivina saavad **eri liikmesriikide organisatsioonid** teha koostööd ja esitada ühe ja sama juhtumi puhul ühe hagi või paralleelsed esindushagid eri tarbijarühmade jaoks.

Samuti on oluline, et kvalifitseeritud üksus otsustaks, kas ta kavatseb esitada esindushagi ettekirjutuste tegemiseks, heastamismeetmete võtmiseks või mõlemaid. Kui hagi esitatakse ainult ettekirjutuste tegemiseks, ei kohaldata punktis 5.1 kirjeldatud asjaomaste tarbijate nõusolekut (opt-in) või loobumist (opt-out).

5.2. Opt-in ja opt-out

Esindushagiga hõlmatud tarbijate rühma moodustamine on keskne küsimus. Selleks on kaks peamist menetlusmehhanismi:

- **Opt-in mehhanism:** kahjustatud tarbijad ei kuulu vaikesi rühma, mille suhtes hagi on esitatud. Nad peavad **aktiivselt tahet avaldama, kui nad soovivad kuuluda** hagi alusel kasu saavasse rühma. Selle mudeli puhul peavad tarbijad selgesõnaliselt väljendama oma tahet, et nad kuuluksid rühma.

- **Opt-out mehhanism:** Kõigi kahjustatud tarbijate puhul eeldatakse vaikimisi, et nad kuuluvad gruppi, mille suhtes hagi on esitatud. Nad peavad aktiivselt taht avaldama, kui nad soovivad, et nad jäetaks välja hagist kasu saavast rühmast.

Lihtsamalt öeldes nõuab opt-in süsteem, et hagejad väljendaksid oma soovi, et nad kuuluksid gruppi, samas kui opt-out süsteem nõuab, et nad väljendaksid oma soovi, et nad sellest välja jäetaks. Opt-in- ja opt-out-mudelite erinevuse võib kokku võtta järgmiselt:

5.2 Miks on see oluline?

Kahe mehhanismi (opt-in ja opt-out) plusse ja miinuseid on põhjalikult arutatud. Mõned uuringud on näidanud, et opt-out süsteemis on rühmad tavaliselt suuremad kui opt-in süsteemis. See on tingitud sellest, et tavaliselt lahkuvad rühmast vähesed inimesed. Mõned kollektiivse õiguskaitse valdkonnas tegutsevad eksperdid on väitnud, et opt-in-mudel ei ole tõhus, kuna see on kulukas, aeganõudev ja seisab silmitsi tarbijate apaatsusega, mis takistab neil iseseisvalt kohtusse pöörduda. Samal ajal kujutatakse opt-out-süsteemi mõnikord kui menetlusnormidega vastuolus olevat (nagu näiteks Prantsusmaal kehtiv reegel, mis keelab puuduvate ja tundmatute hagejate õigusvõime, mida tuntakse kui "*nul ne plaide par procureur*").

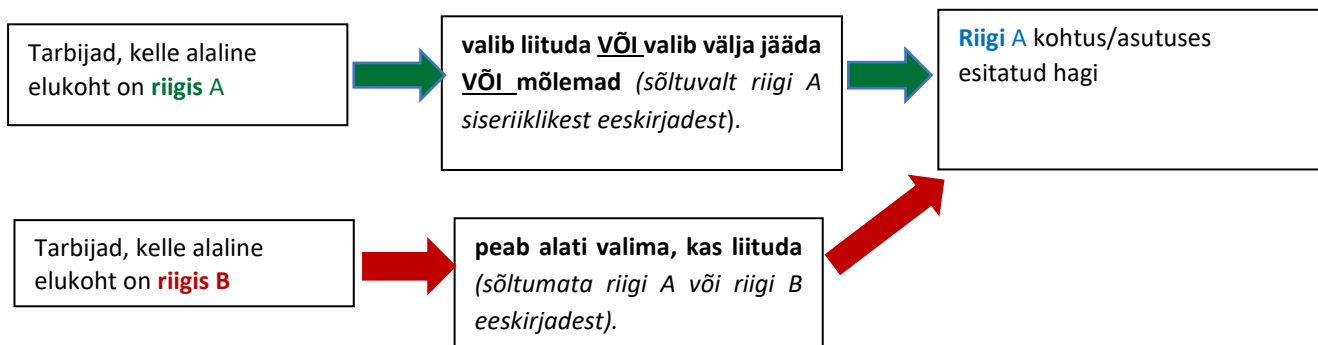
5.3. Kes otsustab opt-in ja opt-out vahel?

- **Esindushagide direktiiv**

Esindushagide direktiiv jätab liikmesriikidele võimaluse valida kas opt-in mehhanism, opt-out mehhanism või nende kahe kombinatsioon (*artikli 9 lõiked 2-4*). RAD). Näiteks võib liikmesriik otsustada, et ühte mehhanismi kohaldatakse teatavates õigusvaldkondades või teatavat liiki kahjude puhul esitatud esindushagide suhtes ja teist mehhanismi muude juhtumikategooriate puhul. Samuti võivad nad otsustada, et nad kasutavad ainult ühte mehhanismi kõikide kohtuasjade liikide puhul. Lõpuks võivad liikmesriigid otsustada anda kohtunikele võimaluse tugineda sõltuvalt juhtumi eripärast kas opt-in mehhanismile või opt-out mehhanismile.

Siiski kohaldatakse esindushagide direktiivi kohaselt opt-in-mehhanismi alati nende tarbijate suhtes, kelle alaline elukoht ei ole samas riigis, kus asub kohus või haldusasutus, kellele esinduskohtumenetlus algatatakse.

Näide:

- **Opt-in ja opt-out riiklikes kollektiivse hüvitamise mehhanismides**

Nagu allpool esitatud tabelist nähtub, on liikmesriigid valinud oma siseriiklike kollektiivsete õiguskaitsemehhanismide jaoks erinevaid mehhanisme.

Riik			
Mehhanism	Ainult opt-in	Opt-out	Opt-in VÕI Opt-out
Kes otsustab?	Seaduses sätestatud	Seaduses sätestatud	Seadus jätab kohtunikele teatava manööverdamisruumi (vt allpool).

Kas Belgias valitakse liituda (opt-in) või välja jääda (opt-out)? Kohus peab otsustama

Belgias on kohtunikel võimalus otsustada, kas kasutada opt-in- või opt-out-mehhanismi. Kohtunik otsustab pärast nõude esitamist sõltuvalt juhtumi eripärast. Sellest reeglist on siiski mõned erandid.

- Esiteks, kui kollektiivse hagi eesmärk on materiaalse või moraalse kahju hüvitamine, **on menetlus alati opt-in.**
- Teiseks, grupi liikmete puhul, kelle elukoht ei ole Belgias, on menetlus **alati opt-in.**

5.4. Millal peab tarbija nõustuma või loobuma?

- ***Esindushagide direktiiv***

Esindushagide direktiiv jätab liikmesriikidele võimaluse otsustada, millises menetluse etapis üksiktarbija võib esindusmeetme kasutamise (opt-in) või sellest loobumise kasuks (opt-out) otsustada (*RAD artikli 9 lõige 2*). Põhimõtteliselt peaksid nad seda siiski tegema alles pärast seda, kui konkreetne hagi on esitatud kohtule või haldusasutusele.

- ***Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid***

Euroopas on eksisteerinud mitu mudelit. Näiteks Prantsusmaal on kehtestatud "*hilineud opt-in süsteem*". Esiteks alustab hageja üksus esindushagi üksnes mõne üksikjuhtumi alusel. Selles etapis ei ole kaasatud ühtegi tarbijarühma. Teiseks teeb kohus üksikjuhtumite analüüsi põhjal otsuse kostjaks oleva ettevõtja vastutuse kohta ning kehtestab oma otsuses kriteeriumid ja tähtajad, mida üksikud tarbijad peavad täitma, et nad saaks gruppi kaasata. Kolmandaks, kui kohtu otsus on muutunud lõplikuks, võivad üksikud tarbijad valida ja liituda rühmaga.

6. ÜSIKTARBIJATE TEAVITAMINE KOLLEKTIIVSE HÜVITAMISE KÄIGUS

6.1. Kes peaks tarbijaid teavitama ja millal?

Tarbijate teavitamine kollektiivse hüvitamise meetmetest on oluline, sest on vaja tagada, et tarbijad oleksid teadlikud meetme algatamisest ja oleksid seejärel piisavalt kursis selle edenemisega.

- **Esindushagide direktiiv**

Vastavalt esindushagide direktiivile peavad kvalifitseeritud üksused esitama pidevalt ja eelkõige oma veebisaidil teavet esindushagide kohta, mida nad esitavad kohtule või haldusasutusele. Pärast seda peavad nad jätkuvalt andma teavet nende hagide staatuse ja tulemuste kohta (*RAD artikli 13 lõige 1*).

Lisaks eespool kirjeldatud üldistele teavitamiskohustustele on direktiivis ette nähtud konkreetsed teavitamisnõuded seoses käimasolevate meetmete ja menetluse lõpptulemustega.

On oluline, et tarbijaid, keda esindushagi puudutab, teavitatakse piisavalt ja õigeaegselt, et nad saaksid teadlikult otsustada, kas nad soovivad, et neid esindataks hagimenetluse ajal, ja kasutada oma õigust osaleda või mitte osaleda. Liikmesriigid kehtestavad sellega seoses erieeskirjad (*RAD artikli 13 lõige 2*).

Lisaks sellele peaks kohus või esindushagi menetlemise eest vastutav haldusasutus põhimõtteliselt nõudma, et kostjaks olev(ad) kaupleja(d) teavitaks(id) omal kulul asjaomaseid tarbijaid esindushagi lõpptulemustest, sealhulgas vajaduse korral kõiki asjaomaseid tarbijaid individuaalselt. Liikmesriigid võivad kehtestada eeskirjad, mille kohaselt kaupleja on kohustatud andma sellist teavet tarbijatele ainult siis, kui kvalifitseeritud üksus seda nõuab.

Lisaks sellele võivad liikmesriigid oma siseriiklikes õigusaktides otsustada, et kaotanud ettevõtja ei pea teavitama hagi lõpptulemusest ja et tarbijaid teavitatakse muul viisil. Lõpuks võivad otsuse selle kohta, kuidas tarbijaid tuleb teavitada, teha ka konkreetsete hagidega tegelevad kohtud või haldusasutused (*artikli 13 lõige 3, põhjendus 62RAD*).

Teavitamisnõudeid kohaldatakse ka kvalifitseeritud üksuste suhtes seoses lõplike otsustega, mis käsitlevad esindushagi tagasilükkamist või rahuldamata jätmist (*RAD artikli 13 lõige 4*). Liikmesriigid tagavad ka, et edukas pool saab hüvitada kulud, mis on seotud tarbijate teavitamisega seoses esindushagiga (*RAD artikli 13 lõige 5*).

Lõpuks võivad liikmesriigid otsustada luua riiklikud elektroonilised registrid või andmebaasid, mis sisaldavad teavet käimasolevate ja lõpetatud esindushagi menetluste kohta (*RAD artikkel 14*).

- **Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid**

Eeskirjad tarbijate teavitamise kohta ja selle kohta, kes peaks kandma teabe levitamisega kaasnevad kulud, on liikmesriigiti erinevad. Näiteks Prantsusmaal võib hagejat esindav organisatsioon olemasoleva esindushagi raamistiku kohaselt reklaamida nõuet alles siis, kui kohus on teinud oma otsuse vastutuse kohta ja otsus on muutunud lõplikuks.

Lisaks sellele on mõned liikmesriigid juba loonud registrid, mis sisaldavad teavet kollektiivse hūvitamise meetmete kohta. Madalmaades on register kõigi kollektiivsete hagide kohta kättesaadav *Rechtspraak*'i veebisaidil: www.rechtspraak.nl/Registers/centraal-register-voor-collectieve-vorderingen/. Saksamaal on register kättesaadav föderaalse justiitsministeeriumi veebisaidil (Bundesamt für Justiz): www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Buergerdienste/Klageregister/Bekanntmachungen/Klagen_node.html

6.2. Kuidas tuleks tarbijaid teavitada kollektiivsetest õiguskaitsevahenditest?

- **Esindushagide direktiiv**

Vastavalt direktiivi põhjendustele 58-63 peaks tarbijatele edastatav teave olema proportsionaalne juhtumi asjaoludega. Teavet võib anda eri viiside kaudu, sealhulgas:

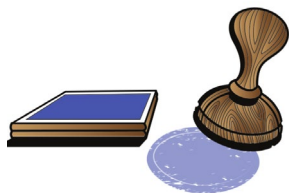
- kvalifitseeritud üksuste ja/või kauplejate veebisaidid
- kohalikud või üleriigilised ajalehed
- sotsiaalmeedia ja muu.

- **Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid**

Eeskirjad on liikmesriigiti erinevad. Varem on mõned tarbijaorganisatsioonid näidanud üles loovust, et teavitada tarbijaid kollektiivsetest õiguskaitsevahenditest. Näiteks korraldas Itaalia tarbijaorganisatsioon *Altroconsumo* 2014. aastal *Trenordi* vastu algatatud kollektiivse hagi raames mitmeid *live*-üritusi, sealhulgas *flashmobi* mitme raudteejaama sissepääsu juures Lombardia piirkonnas Itaalias. Eesmärgiks oli suurendada tarbijate osalemist aktsioonis. Selle tulemusena liitus aktsiooniga üle 6000 tarbija.

7. KOLLEKTIIVSETE ÕIGUSKAITSEVAHENDITE LUBATAVUS

7.1. Miks kollektiivse hüvitamise hagide lubatavuse nõuded?

menetlemiseks.

Esindushagide menetlusliku lubatavuse kontrollimine vastab kahele peamisele eesmärgile. Esiteks on selle eesmärk jätta ilmselgelt põhjendamatud juhtumid varases etapis kõrvale, et vältida kuritarvituslikke kohtuvaidlusi. Teiseks püütakse tuvastada juhtumid, mis ei pruugi olla sobivad esindushagina

Lubatavuse kontrolli etapil võib olla ka mõningaid negatiivseid külgi, sest see muudab menetluse pikemaks ja tülikamaks. Mitmete riikide kogemused on näidanud, et kostjad kulutavad tavaliselt palju aega ja ressursse, et vaidlustada hagi lubatavus juba selle varajases etapis, lükates seega oluliselt edasi arutelu nõude põhjendatuse üle.

7.2. Millised võivad olla nõuded, et esindushagisid saaks menetleda?

- **Esindushagide direktiiv**

Esindushagide direktiivis on sätestatud üldpõhimõtted esinduslike hagide lubatavuse kohta (*artikli 7 lõiked 3 ja 7 ning põhjendused 12, 31, 34, 39, 43, 49 ja 52*).

Direktiiv annab liikmesriikidele teatava mänguruumi otsustada, millistel tingimustel on lubatud esindushagi esitada (*põhjendus 12 RAD*). Liikmesriigid võivad tugineda oma üldistele tsiviilkohtumenetluse eeskirjadele või otsustada kehtestada esindushagi lubatavust reguleerivad erieeskirjad. Näiteks võivad liikmesriigid otsustada kehtestada esindushagi algatamiseks minimaalse arvu individuaalseid tarbijakaebusi ja/või kehtestada eeskirjad üksikute nõuete nõutava sarnasuse määra kohta. Need lubatavuse nõuded ei tohiks siiski liigselt takistada esindushagide menetlemist. Lisaks sellele ei tohiks diskrimineerimiskeelu põhimõtet järgides piiriüleste esindushagide suhtes kohaldatavad lubatavussõuded erineda konkreetsete siseriiklike esindushagide suhtes kohaldatavatest nõuetest.

- **Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid**

Siseriiklikul tasandil on mõned liikmesriigid kehtestanud oma siseriiklikes kollektiivse õiguskaitse mehhanismides lubatavussõuded, sealhulgas:

- *Ühtsuse nõue*: üksikud nõuded peaksid olema piisavalt sarnased ja tõstatama sarnaseid või seotud faktilisi ja/või õiguslikke küsimusi. See nõue kehtib enamikus liikmesriikides, kus on võimalik kasutada kollektiivseid õiguskaitsevahendeid.

- *Paremusnõue*: nõude esitamine kollektiivse õiguskaitse korras peaks olema tõhusam kui individuaalsete kohtuvaidluste kaudu. See nõue kehtib näiteks Belgia, Taani, Soome, Itaalia ja Leedu kollektiivsete kahjunõuete puhul.
- *Arvukuse nõue*: esindushagi on lubatav, kui kollektiivse nõude toetuseks on võimalik esitada teatud arv individuaalseid kaebusi. See nõue kehtib näiteks Leedus või Prantsusmaal.

7.3. Kes vastutab lubatavusnõuete läbivaatamise eest?

Sõltuvalt liikmesriigist võib kohus või haldusasutus hinnata esindushagi lubatavust. Esindushagide direktiivis on sätestatud, et võimalik otsus tunnistada esindushagi lubamatuks ei tohiks mõjutada hagiga seotud tarbijate õigusi. Seega võib üksiktarbija endiselt algatada kohtus individuaalse hagi küsimuses, mis oli lubamatu esindushagi esemeks. Üksiktarbija võib olla esindatud ka mõnes teises kollektiivses hagi.

8. REPRESENTATIIVSETE MEETMETE RAHASTAMINE

Kollektiivsed õiguskaitsevahendid kipuvad olema väga kallid. Tuhandeid või isegi sadu tuhandeid tarbijaid esindavate hagide iseloomu, suurte kogukahjude ja keeruliste õigusküsimuste tõttu ulatuvad selliste hagide kulud sageli sadadesse tuhandetesse eurodesse.

Itaalias kulutas Itaalia tarbijaorganisatsioon Altroconsumo Volkswageni vastu algatatud kollektiivse hüvitamise hakis ligikaudu 200 000 eurot ainult tarbijate teavitamisele ja nende kutsumisele, et nad registreeruksid kohtuasjas.

Siinkohal tuleb mängu esindushagide direktiiv. Selles on sätestatud, et Euroopa riigid peaksid tagama, et menetluskulud ei takistaks kvalifitseeritud üksusi esindushagi esitamast (*RAD artikkel 20*). Õigusaktidega on tõepoolest võimalik vähendada mõningaid otseseid kohtukulusid ja muuta esindushagid hagejate organisatsioonide jaoks odavamaks. Näiteks on Portugali tsiviilkohtumenetluse seadustikus säte, mis sätestab, et kohtukulude arvutamisel on esindushagi väärtus piiratud 66 000 euroga. See vähendab märkimisväärselt kohtukulusid, sest juhtudel, kus kogukahju on palju suurem (see võib ulatuda mitme miljoni euroni), põhinevad kohtukulud ainult 66 000 euro suurusel piirmääral. Saksamaal on samuti sarnane säte, kuigi kõrgema 250 000 euro suuruse piirmääraga. RAD lubab kehtestada ka tagasihoidlikud sisenemistasud, mida tarbijad peavad maksma, et osaleda esindushagis.

Kuid isegi nende kohanduste puhul võivad kollektiivsete meetmete kulud olla mittetulundusühingute, näiteks tarbijaühingute jaoks siiski liiga suured. Advokaatide tasud on kõrged, eriti kui asi läbib kõik edasikaebamise (või isegi kassatsiooni) etapid. Võib tekkida vajadus eksperdiarvamuste, laboratoorsete uuringute või muude kallite tõendite järele.

Lühidalt öeldes on vajalik esindushagide rahastamiseks leida võimalus. Kõige levinumad võimalused on riiklik rahastamine, spetsiaalsed kollektiivse hüvitamise fondid, õigusabikulude kindlustus ja rahastamine kolmandate isikute poolt. Igal neist võimalustest võib olla puudusi, seega oleks parim kasutada rahastamisallikate kombinatsiooni.

Üks kõige vastuolulisem rahastamisallikas on kommertslik kolmanda isiku poolne rahastamine. Kuna need rahastajad võtavad oma investeeringu eest komisjonitasu, võib see tähendada, et tarbijad ei saa kogu hüvitist, välja arvatud juhul, kui see komisjonitasu nõutakse kauplejalt sisse lisaks tarbijale makstavale hüvitisele (nt "kaotaja maksab" põhimõtte rakendamisel). See võimalus on siiski kasulik väga suurte ja kulukate juhtumite puhul, mida ei ole võimalik muul viisil lahendada. Lisaks sellele hindavad kolmandatest isikutest rahastajad

hoolikalt juhtumit ja selle eduvõimalusi, nii et nende analüüs võib samuti olla kasulik. Esindushagide direktiiviga reguleeritakse kolmandate isikute poolset rahastamist ja kehtestatakse kaitsemeetmed sellise rahastamise kasutamiseks (*RAD artikkel 10*). Kõnealuse artikliga kohustatakse ELi liikmesriike tagama, et kui esindushagi rahastab kolmas isik, niivõrd kui võrd see on siseriikliku õiguse kohaselt lubatud, välditakse huvide konflikti ning et rahastamine kolmandate isikute poolt, kellel on majanduslik huvi esindushagi esitamise või selle tulemuse suhtes, ei vii esindushagi kõrvale tarbijate kollektiivsete huvide kaitsest. Eelkõige peavad liikmesriigid tagama, et kolmanda isiku rahastamise korral ei mõjuta kolmandad isikud esindushagi raames kvalifitseeritud üksuste otsuseid, sealhulgas otsuseid kokkuleppe sõlmimise kohta, põhjendamatult viisil, mis kahjustaks tarbijate kollektiivseid huve. Lisaks ei saa kolmandast isikust rahastajad rahastada hagnosisid, mis on esitatud nende konkurentide või ettevõtjate vastu, kellest rahastaja sõltub. Kohtud kontrollivad, kas selliseid asjaolusid ei esine, ja võivad kohustada juriidilist isikut rahastamisest keelduma või isegi keelduda kvalifitseeritud isiku poolt esitatud hagi menetlemisest.

9. RAHUMEELSED LAHENDUSED JA KOLLEKTIIVSED KOMPROMISSID

9.1. Eelnevad konsultatsioonid sõbralike lahenduste leidmiseks

- ***Esindushagide direktiiv***

Esindushagide direktiivis on sätestatud, et liikmesriigid võivad nõuda, et kvalifitseeritud üksus korraldaks eelneva konsultatsiooni enne kohtusse või haldusüksusesse suunatud esindushagi esitamist (*RAD artikli 8 lõige 4*). Selline võimalus võib olla ette nähtud ka hüvitusmeetmeid taotlevate hagide puhul (*põhjendus 41 RAD*). Sellise eelneva konsulteerimise kestus kostjaks oleva ettevõtjaga ei tohiks ületada kahte nädalat pärast taotluse saamist. Kui rikkumine ei ole pärast kõnealust kahenädalast ajavahemikku lõppenud, on kvalifitseeritud üksustel õigus esitada viivitamata esindushagi kohtule või haldusasutusele.

- ***Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid***

Sellist eelnevat konsulteerimist nõutakse juba praegu teatavate riiklike kollektiivsete õiguskaitsvahendite menetluste puhul.

Mõnes liikmesriigis võib eelnev konsulteerimine toimuda ka pärast nõude esitamist ja see samm on kohustuslik, et asja saaks menetleda. Näiteks Belgia esindushagi eeskirjade kohaselt peavad hageja organisatsioon ja ettevõtja pärast seda, kui kohus on kontrollinud nõuete lubatavust, alustama läbirääkimisi kollektiivse kokkuleppe sõlmimiseks. Selle tähtaja määrab kindlaks kohtunik ja see kestab 3 kuni 6 kuud (seda võib pikendada üks kord). Kui pooled ei jõua kokkuleppele, otsustab kohus asja sisuliselt.

9.2. Hüvitusnõuded ja nende kontrollimine

- **Esindushagide direktiiv**

ELi tasandil on esindushagide direktiivis sätestatud, et "esindushagi menetluses tuleks soodustada kollektiivseid kokkuleppeid, mille eesmärk on kahju kannatanud tarbijatele kahju hüvitamine" (*põhjendus 53 RAD*). Kvalifitseeritud üksus ja kostjaks olev kaupleja võivad ühiselt teha kohtule või haldusasutusele ettepaneku kokkuleppe sõlmimiseks, et pakkuda asjaomastele tarbijatele hüvitist. Teise võimalusena võib kohus või haldusasutus kutsuda kvalifitseeritud üksust ja kauplejat üles jõudma mõistliku aja jooksul kokkuleppele (*RAD artikli 11 lõige 1*).

Kohus või haldusasutus peaks kontrollima poolte vahelisi kokkuleppeid (*RAD artikli 11 lõige 2*). Eelkõige kontrollib ta, kas kokkuleppemenetlus on koosõlas siseriikliku õiguse kohustuslike sätetega (nt kokkuleppemenetlus, mis jätab ebaõiglased lepingutingimused muutmata). Lisaks sellele, kui liikmesriigid näevad sellise võimaluse ette, kontrollib kohus/haldusasutus ka kompromissi õiglust. Seda tehes peaks kohus/haldusasutus hoolikalt kaaluma esindatavate tarbijate huve.

Kokkuleppe läbivaatamisel on kaks võimalikku tulemust (*RAD artikli 11 lõige 3*):

- kohus/haldusasutus **lükkab** esitatud kokkuleppe **tagasi**. Sellisel juhul jätkub esindushagi menetlus;
- kohus/haldusasutus **kiidab** kavandatava kokkuleppe **heaks**. Sellisel juhul on see siduv kvalifitseeritud üksusele, kauplejatele ja asjaomastele üksiktarbijatele. Liikmesriigid võivad kehtestada eeskirjad, mis annavad asjaomastele üksiktarbijatele võimaluse nõustuda või keelduda kokkulepitud kokkuleppega seotud kohustuste täitmisest.

- **Riiklikud kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid**

Siseriiklikul tasandil on juba 10 liikmesriiki võtnud vastu eeskirjad, mida kohaldatakse massinõude kollektiivse lahendamise⁴ ja enamikus neist on kohtunikele antud oluline roll kavandatavate kokkuleppemenetluste õigluse tagamisel.

⁴ Belgias, Bulgaarias, Taanis, Prantsusmaal, Saksamaal, Itaalias, Leedus, Madalmaades, Poolas ja Portugalis.

Kollektiivse kokkuleppe kohtulik kontroll

Madalmaades peab kohus hindama, kas tarbijatele määratud hüvitissumma on mõistlik ja kas esindatavate poolte huvid on piisavalt kaitstud. Seda tehes võib kohus paluda ekspertide abi, kes aitavad vaadata läbi kokkuleppe sisu.

Olenevalt juhtumist võib kokkuleppemenetluse õigluse hindamine olla kohtunike jaoks keeruline ülesanne. Ameerika Ühendriikides on "*Pocket Guide for judges*", mis käsitleb esindushagi kohtuvaidlusi, loetletud mitu "olulist näitajat", mis tõenäoliselt näitavad kollektiivsete kokkulepete võimalikku ebaõiglust ja millele kohtunikud peaksid erilist tähelepanu pöörama.

10. LÕPLIKE OTSUSTE JA TASUMATA SUMMADE TÄITMINE

Esindushagide direktiivis on sätestatud, et liikmesriigid peavad tagama, et õiguskaitsevahend annab tarbijatele õiguse kasutada selle õiguskaitsevahendiga ettenähtud õiguskaitsevahendeid, ilma et oleks vaja esitada eraldi hagi. Liikmesriigid peavad kehtestama eeskirjad tähtaegade kohta, mille jooksul üksikud tarbijad saavad kõnealuseid õiguskaitsevahendeid kasutada (*RAD artikli 9 lõiked 6 ja 7*).

Direktiivis ei ole sätestatud, kuidas hüvitusmeetmeid tuleks rakendada. Seega võivad eeskirjad riiklikul tasandil erineda sõltuvalt liikmesriikide tehtud menetluslikest valikutest. Näiteks mõnes liikmesriigis (nt Belgias, Prantsusmaal) võib kohus määrata lahendi täitja või kollektiivsete nõuete lahendaja, et hõlbustada kahju jaotamist üksikutele tarbijatele. Konfliktid hüvitise jaotamise ajal peaks lahendama kohus.

Kui tarbijad ei ole määratud tähtaja lõpuks veel summasid sisse nõudnud, on liikmesriikidel õigus otsustada, kuhu need summad peaksid minema. (*RAD artikli 9 lõige 7*). Nad võivad näiteks otsustada, et raha läheb sihtotstarbelisse fondi, mis on loodud tulevaste esindushagide rahastamiseks või muude tegevuste rahastamiseks.

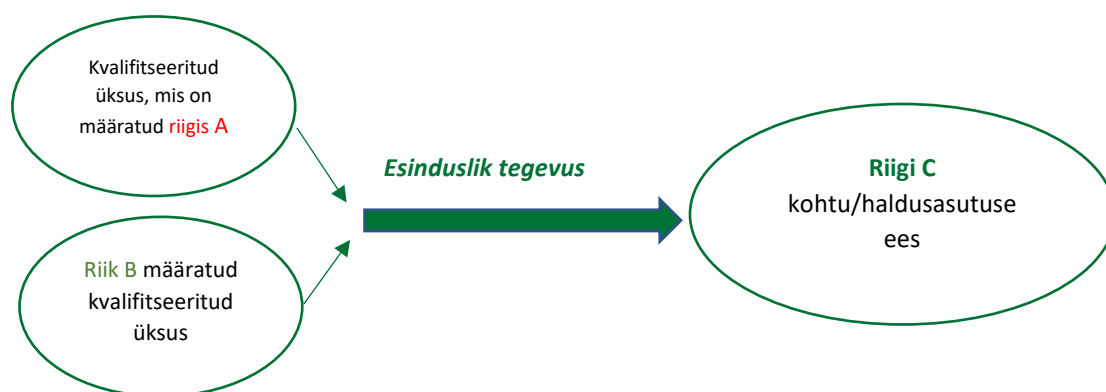
Sissenõudmata summade kasutamine: Kanada Briti Columbia provintsi näide

Vastavalt Kanada Briti Kolumbia provintsi esindushagisid reguleerivatele eeskirjadele peab kohus jaotamata summade korral määrama, et 50% jaotamata summadest läheb Briti Kolumbia õigusfondile, mis on mittetulundusühing, mis toetab õiguskaitse kättesaadavusega seotud projekte.

11. PIIRIÜLESTE ESINDUSHAGIDE ESITAMINE

11.1. Kvalifitseeritud üksused, kes esitavad esindushagi

Vastastikuse tunnustamise põhimõttest lähtudes tuleks lubada kvalifitseeritud üksustel, kes on eelnevalt määratud teatavas liikmesriigis piiriüleste esindushagide esitamiseks, esitada hagnid teistes liikmesriikides (*RAD artikli 6 lõiked 1 ja 3*). Lisaks võivad eri liikmesriikide kvalifitseeritud üksused ühendada jõud ühe esindushagi raames ühes ja samas kohtus (*RAD artikli 6 lõige 2*).

11.2. Esindushagi suhtes kohaldatavad rahvusvahelise eraõiguse reeglid

Seoses kaupade ja teenuste üha suureneva rahvusvahelistumisega on üha rohkemal massilistel kahjujuhtumitel rahvusvaheline element. See võib olla tingitud sellest, et asjaomaste tarbijate rühm on hajutatud eri riikidesse (nt *Dieselgate*), et kahju on tekkinud mitmes kohas jne.

EL on kehtestanud keerulise rahvusvahelise eraõiguse raamistiku, mis hõlmab eelkõige järgmist:

- määrus 1215/2012 ("*Brüsseli 1 bis*") kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.
- määrus 593/2008 ("*Rooma 1*") lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta.
- määrus 864/2007 ("*Rooma 2*") lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta.

ELi rahvusvahelise eraõiguse reeglid on aga koostatud individuaalset menetlust silmas pidades ja tuginevad kohtuvaidluste "üks-ühele" mudelile. Seetõttu tekitab nende

kohaldamine palju küsimusi massinõudeid käsitlevas kontekstis, mis on mitmekeskuselised ja võivad hõlmata tuhandeid mitmes riigis asuvaid osapooli.

Esindushagide direktiiv ei piira kehtivat rahvusvahelise eraõiguse raamistikku. See tähendab, et praegu puuduvad konkreetset rahvusvahelise eraõiguse reeglid, mida kohaldatakse piiriüleste esindushagide suhtes⁵. Seega peavad kvalifitseeritud üksused jätkuvalt tuginema Brüsseli 1bis määrusele, et määrata kindlaks pädev jurisdiktsioon, kuhu nende hagi tuleb esitada.

Euroopa Liidu Kohus ja ELi rahvusvahelise eraõiguse normide kohaldamine esindushagide puhul

Euroopa Liidu Kohus on mitmes otsuses andnud mõningaid suuniseid ELi rahvusvahelise eraõiguse normide kohaldamise kohta massinõuetega seoses. Näiteks 9. juuli 2020. aasta otsuses C-343/19 tõlgendas Euroopa Kohus Brüssel 1bis määruse artikli 7 lõiget 2 *Dieseltgate*'i kohtuasja kontekstis ja lubas Volkswageni *Dieseltgate*'i tõttu kahju saanud tarbijatel esitada nõudeid oma elukohariigi kohtualluvuses.

⁵ vt ka kohtuasi 167/00 VKI v. Henkel, 1. oktoober 2002 (ECLI:EU:C:2002:555).

12. TÄIENDAVID ALLIKAD JA VIITED

- [Esindushagide direktiiv](#)
- [Uus pakett tarbijatele](#)
- [Euroopa Parlamendi teabekoosolek esindusmeetmete direktiivi \(2020\) vastuvõtmise kohta](#)
- [Aruanne kollektiivse hüvitamise mehhanismide rakendamise kohta liikmesriikides \(2018\)](#)
- [Uuring kollektiivse hüvitamise olukorra kohta ELis seoses komisjoni soovitusel rakendamisega \(2017\)](#)
- [Uuring kollektiivse hüvitamise kohta Euroopa Liidu liikmesriikides \(2018\)](#)
- [Komisjoni soovitus kollektiivse hüvitamise kohta ja selle rakendamine \(2013\)](#)
- [Tarbijate õiguskaitsefoorum \(CoJEF\)](#)
- Taustadokumendid, aruteludokumendid ja aruanded, mille Euroopa Komisjoni talitused koostasid 2021. aasta novembris toimunud [esindusmeetmete direktiivi käsitleva seminari](#) raames
- Eesti Justiitsministeeriumi tellitud [analüüs](#) esindushagide direktiivi ülevõtmise võimaluste kohta Eestis.

Käesolev dokument on koostatud Euroopa Komisjoniga sõlmitud teenuslepingu alusel. Selle sisu esindab ainult autori seisukohti ja selle eest vastutab ainult tema. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.